

Wrocław, 26 kwietnia 2017 roku

Sz.P. Alina Sarnecka
Dyrektor Departamentu Podręczników,
Programów i Innowacji
Ministerstwo Edukacji Narodowej

Zwracam się z **prośbą o wyznaczenie dodatkowego rzeczoznawcy merytoryczno-dydaktycznego** do oceny podręcznika *Wolna przedsiębiorczość. Podręcznik do nauki podstaw przedsiębiorczości* autorstwa Mateusza Machaja i Roberta Gwiazdowskiego.

UZASADNIENIE

Recenzja merytoryczno-dydaktyczna prof. A. S., którą otrzymaliśmy 13 kwietnia 2017 r., jest **wewnętrznie niespójna**, a podniesione w recenzji **zarzuty dotyczą kwestii językowych, a nie merytoryczno-dydaktycznych**. Dodana na końcu recenzji lista fragmentów budzących „nadmierne wątpliwości dyskwalifikujące podręcznik”, która mogłaby uchodzić za listę zarzutów merytorycznych, wskazuje z kolei na fragmenty podręcznika, w których autorzy referują standardową wiedzę ekonomiczną.

Podręcznik *Wolna przedsiębiorczość* został najpierw skierowany do dwóch rzeczoznawców merytoryczno-dydaktycznych. Podręcznik uzyskał pozytywną ocenę prof. A. N. i negatywną dra D. S. **Prof. S. przyjrzał się zarzutom dra S. i znaczną ich część odrzucił jako niezasadną** – zwłaszcza rzekome niedopasowanie treści podręcznika do postawy programowej i wprowadzanie do podręcznika pojęć i treści z wyższych poziomów kształcenia. Co jednak w świetle powyższego zadziwiające, prof. S. wydał o podręczniku opinię negatywną, wskazując na jego **dwie główne usterki**.

1) Prof. S. odpowiedział przecząco na pytanie dotyczące podręcznika: „Czy umożliwia uczniom ze zróżnicowanymi możliwościami nabycie umiejętności określonych w podstawie programowej kształcenia ogólnego?”.

Jak jednak czytamy w uzasadnieniu odpowiedzi (przy cytatach zachowano oryginalną pisownię i interpunkcję rzeczoznawców), podręcznik nabycie takich umiejętności **umożliwia**: „W moim przekonaniu **jest to możliwe** ale pod warunkiem dużego wkładu nauczyciela. Sposób prezentacji treści podręcznika wymaga uzupełnienia interpretacyjnego. W przypadku kiedy uczeń samodzielnie musiałby na podstawie podręcznika zdobyć wiedzę jest to niemożliwe”.

Zastosowanie jako kryterium oceny samodzielnej pracy ucznia z podręcznikiem, a nie kontekstu szkolnej klasy z obecnością nauczyciela,

Fundacja Instytut Edukacji Ekonomicznej im. Ludwiga von Misesa

pl. Strzelecki 20, III piętro
50-224 Wrocław

KRS 0000174572 • NIP 894 277 56 04 • REGON 932949234
Bank: VWBank direct 19 2130 0004 2001 0253 7975 0001

wydaje się bezzasadne i w naszym przekonaniu nie powinno stanowić podstawy do negatywnej oceny podręcznika.

2) Drugim głównym zarzutem prof. S. [redacted] nie są kwestie merytoryczno-dydaktyczne, lecz nieodpowiedni język. Pan profesor napisał, że: „Podstawowym mankamentem podręcznika jest jego język. Treść podręcznika nie zawiera jasnych prostych i przejrzystych definicji i klasyfikacji”. **Podręcznik przeszedł jednak osobną recenzję rzeczoznawcy językowego – prof. I. [redacted] B. [redacted], której ocena była jednoznacznie pozytywna.** W załączniku numer 1 zestawiamy opinie prof. S. [redacted] z fragmentami recenzji językowej, którą otrzymaliśmy od prof. B. [redacted]. Choć oczywiście opinie ekspertów mogą się różnić, to nie wydaje się, by w przypadku recenzji powinno dochodzić do tak znacznej odmienności zdań. Dlatego też uważamy, że opinia językowa prof. S. [redacted] nie powinna przesądzać o negatywnej ocenie podręcznika.

Pragnę podkreślić, że nie uważamy naszego podręcznika za produkt doskonały. Dzięki uwagom dotychczasowych recenzentów tak merytoryczno-dydaktycznych, jak i językowego, dokonaliśmy szeregu poprawek, które wzbogaciły i ulepszyły treść podręcznika. Chociaż uważamy, że w obecnym kształcie podręcznik spełnia już wymagania stawiane podręcznikom szkolnym przez Ministerstwo Edukacji Narodowej, to oczywiście jesteśmy otwarci na sugestie dalszych poprawek i ulepszeń. Niestety w opinii prof. S. [redacted] próżno szukać przykładów nadmiernej komplikacji bądź przesadnych uproszczeń, które mają rzekomo dyskwalifikować podręcznik. Lista enigmatycznych, szczegółowych uwag recenzenta wskazuje z kolei na fragmenty, gdzie autorzy podręcznika referują standardową wiedzę ekonomiczną dostępną we współczesnych podręcznikach i czasopiśmie naukowych. Do wszystkich tych uwag **odnosimy się w załączniku numer 2.**

Biorąc pod uwagę wszystkie wskazane powyżej przesłanki, proszę o przychylne odniesienie się do mojej prośby i wyznaczenie dodatkowego recenzenta merytoryczno-dydaktycznego, który mógłby ocenić podręcznik.

Z poważaniem

Mateusz Benedyk

Prezes Zarządu Instytutu Misesa

Załączniki:

Załącznik nr 1 – zestawienie opinii prof. A. [redacted] S. [redacted] z opiniami prof. I. [redacted] B. [redacted];

Załącznik nr 2 – komentarz wydawcy do szczegółowych uwag prof. A. [redacted] S. [redacted] mających dyskwalifikować podręcznik.

Fundacja Instytut Edukacji Ekonomicznej im. Ludwiga von Misesa

pl. Strzelecki 20, III piętro
50-224 Wrocław

KRS 0000174572 • NIP 894 277 56 04 • REGON 932949234
Bank: VWBank direct 19 2130 0004 2001 0253 7975 0001

www.mises.pl • mises@mises.pl • +48 663 993 687

Uwagi prof. A ■■■ S ■■■	Uwagi prof. I ■■■ B ■■■
„Użycie języka niedostosowanego do poziomu odbiorcy”.	„Indeks komunikatywności tekstu mieści się w przyjętej skali Sigurda”. „Współczynnik mglistości nieco przekracza wskaźniki Gunninga, ale nie sytuuje się w skali powyżej 12, więc nie dyskwalifikuje tekstu. Stopień skomplikowania struktury tekstu i nasycenia wyrazami trudnymi (w tym profesjolektami) jest uzasadniony funkcjonalnie i dostosowany do wieku odbiorcy”.
„Natomiast podręcznik cały szereg zjawisk i procesów opisuje w sposób bądź nadmiernie skomplikowany, bądź nadmiernie uproszczony”.	„Tekst jest napisany poprawną polszczyzną. Dominuje w nim styl neutralny. Unaukowanie lub potocyzacja przekazu w pewnych fragmentach są funkcjonalnie uzasadnione. [...] Podręcznik jest napisany zrozumiałym językiem, treści wyłożone w sposób uporządkowany logicznie, co sprawia, że podręcznik czyta się z zainteresowaniem i pożytkiem poznawczym”.
„Treść podręcznika nie zawiera jasnych prostych i przejrzystych definicji i klasyfikacji”.	„Główne segmenty tekstu są opatrzone tytułami adekwatnymi do zawartych w nich treści. Funkcję informacyjną uwydatniają konsekwentne teksty o funkcji lidu wprowadzające w tematykę segmentu (<i>Z tego rozdziału dowiesz się, że...</i>), słowa kluczowe i śródtytuły. Żywa pagina znacznie ułatwia szybkie odszukanie interesujących zagadnień, ponowną lekturę i systematyzację wiedzy. [...] Uporządkowanie i architektonika segmentów – przejrzyste, konsekwentne i funkcjonalne”.
Podręcznik nie umożliwia uczniom ze zróżnicowanymi możliwościami nabycie umiejętności określonych w podstawie programowej kształcenia ogólnego.	„Pytania i polecenia zgrupowane w finalnej części rozdziałów (pt. <i>Pytania sprawdzające</i>) są funkcjonalne i poprawne pod względem językowym oraz stylistycznym. Zostały w nich wykorzystane zróżnicowane operatory. Zadania sprawdzają zarówno wiedzę, jak i mobilizują do wykazania się pewnymi umiejętnościami, ich praktycznym zastosowaniem. Mobilizują ucznia do dalszej samodzielnej pracy”.

Wątpliwości zgłoszone przez rzeczoznawcę	Komentarz wydawcy
„s. 18 brak rewolucji przemysłowej”	Pojęcie „rewolucji przemysłowej” nie pojawia się w podstawie programowej, więc jego brak nie powinien wpływać dyskwalifikująco na podręcznik, zwłaszcza że ten termin w podręczniku pada, choć w jego dalszej części (s. 102).
„s. 40 miernik wartości”	Fragment w którym rozważana jest rola pieniądza jako „miernika wartości”, jest potrzebny, bo w ekonomii słowo „wartość” ma techniczne znaczenie inne niż w języku potocznym. Bez tego akapitu uczniowie mogliby mylić rozważania ekonomiczne z etycznymi lub odnieść błędne wrażenie, że w społeczeństwie powinien liczyć się jedynie zysk pieniężny. W teorii ekonomii zaznaczone w podręczniku problemy rozwija się, wprowadzając kolejne techniczne pojęcie – użyteczność. Aby uniknąć wspomnianych wyżej nieporozumień teorię użyteczności dzieli się na kardynalną i porządkową. Współcześnie ekonomiści zdecydowanie opowiedzieli się za tą drugą teorią, zgodnie z którą użyteczności nie da się łatwo mierzyć i porównywać. Podręcznik w tym względzie jest spójny z teorią ekonomii, choć używa mniej technicznego języka, dostosowanego do poziomu uczniów. Por. Bożena Klimczak, <i>Mikroekonomia</i>, wyd 6., Wrocław 2003, s. 140-155.
„s. 68 cena równowagi”	Definicja ceny równowagi jest zgodna z definicją stosowaną standardowo w mikroekonomii. Definicja zwraca uwagę na dwie kwestie: - przy cenie równowagi maksymalizowane są korzyści nabywców i sprzedawców - ceny wyższe i niższe niż cena równowagi będą skutkowały mniejszą liczbą transakcji. W jednym z najpopularniejszych podręczników do mikroekonomii Gregory Mankiw i Mark Taylor zwracają uwagę na te same kwestie: „Ta cena równowagi jest niekiedy nazywana <i>ceną oczyszczającą rynek</i> (<i>market-clearing price</i>), ponieważ przy tej cenie wszyscy obecni na rynku są zadowoleni. [...] Przy cenie równowagi ilość dobra, którą nabywcy chcą i są w stanie kupić, dokładnie równoważy ilość, którą sprzedawcy chcą i są w stanie sprzedać” (<i>Mikroekonomia</i>, tłum. B. Czarny, Warszawa 2009, s. 125).
„s. 76 – przyczyny inflacji”	W tekście wyraźnie zaznaczono, że mowa jest o „głównej”, a nie jedynej, przyczynie inflacji – uczeń ma

	poznać charakterystyczny przebieg procesów inflacyjnych bez wdawania się w zawłości teoretyczne właściwe dla wyższych poziomów kształcenia. Z podobnym sformułowaniem – a nawet bardziej uproszczonym niż w podręczniku – można spotkać się także w materiałach edukacyjnych Narodowego Banku Polskiego: „wzrost cen występuje między innymi gdy: pieniędzy w gospodarce przybywa szybciej niż towarów i usług. Skoro szybko przybywa pieniędzy, a dóbr, które możemy za te pieniądze kupić, przybywa wolniej, ich ceny rosną” (dostępne online: 25 IV 2017 r. http://poznaj.nbp.pl/skad-sie-bierze-inflacja.html#view). Opis przedstawiony w podręczniku – inflacja jako skutek tworzenia pieniądza i kredytu przez banki – jest nie tylko poszerzony w stosunku do materiałów edukacyjnych NBP (z powodu dodania „kredytu”), lecz również zgodny z wieloma nurtami współczesnej makroekonomii, a także koncepcjami najwybitniejszych praktyków polityki pieniężnej. Takie kredytowo-pieniężne przedstawienie jest zgodne z powszechnie rozwijaną analizą mechanizmu transmisji pieniężnej w praktyce bankowości centralnej (zob. np. B. Bernanke, M. Gertler, <i>Inside the Black Box: The Credit Channel of Monetary Policy Transmission</i>, „The Journal of Economic Perspectives”, Vol. 9, No. 4, Autumn, 1995, s. 27-48), jak również z podejściem nowych keynesistów (np. G. Zimmermann, <i>Optimal Monetary Policy: a New Keynesian View</i>, „Quarterly Journal of Austrian Economics”, Vol. 6, No. 4, s. 61-72), a także z klasycznym, monetarystycznym równaniem wymiany Fishera (por. D. Begg, S. Fischer, R. Dornbusch, <i>Ekonomia. Makroekonomia</i>, wyd. 2, Warszawa 2000, rozdział 28: <i>Inflacja</i>, s. 252-262) i z bardziej heterodoksyjnymi podejściami do makroekonomii jak przykładowo szkoła austriacka (Ludwig von Mises, <i>Ludzkie działanie</i>, tłum. W. Falkowski, Warszawa 2007, s. 360-361).
„s. 78-81 rozdział o bankach – cały należy napisać na nowo” „s. 90 – o rezerwach a przede wszystkim - ...tworzą nawet depozyty bankowe bez pokrycia.... ,pożyczyć rezerwy od innych banków...” „Materiał dotyczący bankowości opanowany	Rozdziały o systemie bankowym i banku centralnym zostały opracowane w oparciu o najnowszą literaturę z zakresu bankowości – na podstawie opracowań między innymi centralnego Banku Anglii, Międzynarodowego Funduszu Walutowego czy Banku Rozrachunków Międzynarodowych. W tych rozdziałach zreferowano poglądy m.in. z takich publikacji jak: (1) Bank of England (2014), <i>Money Creation in the Modern Economy</i>, (2) Benes, J i Kumhof, M. (2012), <i>The Chicago Plan revisited</i>, IMF Working Paper No. 12/202, (3) Disyatat, P. (2008), <i>Monetary policy</i>

Fundacja Instytut Edukacji Ekonomicznej im. Ludwiga von Misesa

pl. Strzelecki 20, III piętro
50-224 Wrocław

KRS 0000174572 • NIP 894 277 56 04 • REGON 932949234
Bank: VWBank direct 19 2130 0004 2001 0253 7975 0001

jest przez magiczny szamanizm bankowy. Mechanizm kreacji pieniądza totalnie nie wyjaśniony. Sprowadzony wulgarnie do kwestii, jak banki potrzebują pieniądza to go sobie tworzą”	<i>implementation: misconceptions and their consequences</i>, BIS Working Paper No. 269, (4) Carpenter, S. i Demiralp, S. (2012), <i>Money, reserves, and the transmission of monetary policy: does the money multiplier exist?</i>, Journal of Macroeconomics, Vol. 34, No. 1, (5) Howells, P. (1995), <i>The demand for endogenous money</i>, Journal of Post Keynesian Economics, Vol. 18, No. 1.
„s. 104 polityka pieniężna i bankowa jako podstawowa przyczyna cyklu koniunkturalnego” „Tym samym [tj. wulgaryzmem – MB] jest upatrywanie w bankach przyczyn kryzysów koniunkturalnych”	W podręczniku celowo użyto kwantyfikatorów, które wskazują na możliwą różnicę zdań wśród ekonomistów w analizowanym zakresie: „najczęściej przewijają się analizy...”, „najbardziej powszechne”, „najwięcej makroekonomistów”. Użycie cytowanych sformułowań jasno sygnalizuje uczniowi, że referowany jest pogląd najbardziej znany, choć są ekonomiści, którzy się z prezentowanym sposobem ujmowania problemu mogą nie zgadzać. Ponadto wbrew sugestii rzeczoznawcy w podręczniku ani nie stwierdzono definitywnie, że polityka pieniężna to „podstawowa przyczyna” cyklów, ani nie stwierdzono definitywnie, iż „upatruje” się źródeł kryzysów w bankach. Sformułowanie w podręczniku wskazuje na to, że politykę pieniężną i bankową traktuje się jako najważniejszy czynnik towarzyszący wyjaśnianiu cykliczności. Obok tego zaznacza się, iż tylko niektórzy upatrują się jej przyczyn głównie w polityce pieniężnej. Oddaje to cytat: „Najwięcej makroekonomistów bada wpływ banku centralnego i sektora bankowego na to, co dzieje się w gospodarce i jak może się to przyczyniać do powstawania cykli koniunkturalnych (i np. związanych z tym wahań na giełdzie). Dlatego dosyć rzadko traktuje się cykl koniunkturalny jako coś nieuniknionego. Wpływa nań albo wręcz, jak sugerują niektórzy, powoduje go prowadzona polityka pieniężna i bankowa.” Określenia „może”, „wpływa”, czy „sugestie niektórych” zdecydowanie odżegnują się od zajęcia zdecydowanego stanowiska. Celem podrozdziału jest podkreślenie ogromnej wagi systemu pieniężnego dla zjawiska cykliczności. Trzeba przy tym wyraźnie podkreślić, że wśród współczesnych szkół makroekonomii poglądy o procyklicznym charakterze pieniądza zdecydowanie dominują. W jednym z najbardziej znanych przeglądów współczesnych nurtów makroekonomii Brian Snowden i Howard Vane (<i>Modern Macroeconomics. Its Origins, Development and Current State</i>, Cheltenham-Northampton 2006) prezentują poglądy

Fundacja Instytut Edukacji Ekonomicznej im. Ludwiga von Misesa

pl. Strzelecki 20, III piętro
50-224 Wrocław

KRS 0000174572 • NIP 894 277 56 04 • REGON 932949234
Bank: VWBank direct 19 2130 0004 2001 0253 7975 0001

www.mises.pl • mises@mises.pl • +48 663 993 687

	najważniejszych szkół makroekonomii. Przy analizie cyklu na kwestie pieniężne jako procykliczne wskazują: - ortodoksyjni keynesiści (s. 106-114), - ortodoksyjni monetaryści (s. 173-174), - przedstawiciele nowej szkoły klasycznej (s. 255), - nowi keynesiści (s. 408), - postkeynesiści (s. 472), - przedstawiciele austriackiej szkoły ekonomii (s. 503-509). Jedynie dla teoretyków szkoły realnego cyklu koniunkturalnego czynniki pieniężne nie są decydujące dla wyjaśnienia cyklu koniunkturalnego. W ich teoriach najważniejsze są zewnętrzne szoki podażowe – jak np. zmiany technologii. Choć w podręczniku nie użyto nazwy tej teorii (realny cykl koniunkturalny – z racji rozbudowanego aparatu matematycznego wykorzystywanego przy tworzeniu dynamicznych, stochastycznych modeli równowagi ogólnej – omawiany jest zwykle dopiero na poziomie studiów magisterskich lub doktoranckich), to wspomniano o możliwej roli zmian technologicznych w wyjaśnianiu dynamiki gospodarczej (s. 104-105 podręcznika). Oddaje to dobrze sformułowanie: „Ponieważ gospodarowanie przebiega w niepewnym świecie, to również normalne i konieczne zmiany ekonomiczne prowadzące do wzrostu i rozwoju mogą prowadzić do pojawienia się pewnych fluktuacji i wahań koniunktury”.
s. 129 „nierozumienie prawa a różnorodność interpretacyjna”	W podręczniku wyraźnie rozróżniono przedstawienie powszechnie przyjętego w literaturze poglądu (o roli niepewności podatkowej w podejmowaniu decyzji inwestycyjnych, por. Kyle D. Louge, <i>Tax Law Uncertainty and the Role of Tax Insurance</i>, „Virginia Tax Review”, vol. 25 (2005), s. 368-375; Reiner Niemann, <i>The impact of tax uncertainty on irreversible investment</i>, „Review of Managerial Science”, 5, 1 (2007), s. 1-17) od opinii – w tym celu autorzy użyli sformułowania: „zdaniem niektórych ekspertów”. Przedstawienie tej opinii wydaje się zasadne w kontekście pytania sprawdzającego numer 4 do tego rozdziału: „Dlaczego niepewność podatkowa może być bardziej niebezpieczna niż samo opodatkowanie?”. Dzięki przedstawionej opinii uczniowie i nauczyciel uzyskują dobry punkt wyjścia do możliwej dyskusji nad analizowanym problemem.
„s. 273 tekst o emeryturach nieaktualny”	Zarzut wydaje się nietrafiony, bo w tekście (także na s. 273) wyraźnie zaznaczono, że przedstawiany jest stan systemu emerytalnego na rok 2015. Jeśli podręcznik zostałby dopuszczony do użytku w

Fundacja Instytut Edukacji Ekonomicznej im. Ludwiga von Misesa

pl. Strzelecki 20, III piętro
50-224 Wrocław

KRS 0000174572 • NIP 894 277 56 04 • REGON 932949234
Bank: VWBank direct 19 2130 0004 2001 0253 7975 0001

	szkołach, to w tym względzie prezentowałby spośród konkurencyjnych podręczników najbardziej aktualny stan rzeczy. Aby tekst w pełni odzwierciedlał obecną rzeczywistość, wystarczy dodać do niego tylko jedno zdanie – o przywróceniu niższego wieku emerytalnego.
--	--